

Саме тому на етапі післявоєнного відновлення для України особливо важливо забезпечити комплексну реінтеграцію внутрішньо переміщених осіб, повернення громадян з вимушеної еміграції, відновлення трудового та репродуктивного потенціалу нації. Це потребує не лише нормативного врегулювання, але й інституційної модернізації, спрямованої на підвищення ефективності демографічного управління.

Отже, державна політика у сфері демографічного розвитку повинна бути орієнтована на довгострокову стійкість, соціальну справедливість та відповідність міжнародно-правовим стандартам, що у підсумку сприятиме зміцненню національної безпеки, сталому економічному зростанню та підвищенню якості життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Демографічна ситуація у державах-членах ЄС. Лютий 2024 року. Internews Ukraine. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/EU/EUDemographicSituation.pdf>
2. Стешенко В.С. Деякі теоретичні аспекти протидії демографічній кризі в Україні. *Демократичний розвиток України та пріоритетні завдання демографічної політики*: Зб. наук. праць: Спец. вип.: мат. міжн. наук.-практ. конф. Т.1. К.: КНЕУ, 2006. С. 144–155.
3. Курило І.О. Тенденції народжуваності в Україні у контексті подальшої трансформації суспільства. *Демографія та соціальна економіка*. 2006. №1. С. 38-45.
4. Макарова О.В. Демографічна політика: сучасні реалії та перспективи. *Демографія та соціальна економіка*. 2007. № 1. С. 3–11. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/38340971.pdf>
5. The impact of demographic change – in a changing environment: Commission Staff Working Document, Brussels, 17.01.2023, SWD(2023) 21 final // European Commission. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/the_impact_of_demographic_change_in_a_changing_environment_2023.PDF
6. Населення Землі URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

REFERENCES:

1. Demohrafichna sytuatsiia u derzhavakh-chlenakh YeS. (2024, February). [Demographic situation in EU member states]. *Internews Ukraine*. Retrieved from: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/EU/EUDemographicSituation.pdf> [in Ukrainian].
2. Steshenko, V.S. (2006). Deiakі teoretychni aspekty protydii demohrafichnoi kryzi v Ukraini. [Some theoretical aspects of countering the demographic crisis in Ukraine]. *Demokratychnyi rozvytok Ukrainy ta priorytetni zavdannia demohrafichnoi polityky*. T.1. 144–155. [in Ukrainian].
3. Kurylo, I.O. (2006). Tendentsii narodzhuvanosti v Ukraini u konteksti podalshoi transformatsii suspilstva. [Fertility trends in Ukraine in the context of further societal transformation]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*. №1. 38-45. [in Ukrainian].
4. Makarova, O.V. (2006). Demohrafichna polityka: suchasni realii ta perspektyvy. [Demographic policy: current realities and prospects]. *Demohrafichni protsesy ta tendentsii*. 3–11. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/38340971.pdf> [in Ukrainian].
5. The impact of demographic change – in a changing environment. (2023, January 17). *Commission Staff Working Document. SWD(2023) 21 final*. Retrieved from: https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/the_impact_of_demographic_change_in_a_changing_environment_2023.PDF [in English].
6. Naseleennia Zemli. (2025). [Earth's population]. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.06.2025

УДК 342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-18-268-275

Цвіркун Юрій Іванович,

доктор юридичних наук,

професор кафедри публічного та міжнародного права

Юридичного інституту Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана

yutsvirkun@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5351-9653

Сусак Марина Сергіївна,

докторка філософії в галузі права,

асистентка кафедри адміністративного права та процесу

Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
ORCID ID: 0000-0002-4042-6925

ПРЕДСТАВНИЦТВО В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У СПОРАХ ЩОДО РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

У статті розкрито сутність представництва в адміністративному судочинстві України. Зокрема, досліджено стан нормативно-правового регулювання участі представника в адміністративному процесі, класифіковано види представництва та охарактеризовано їх.

На підставі здійсненого аналізу норм процесуального права, які регулюють питання, пов'язані із участю представника в адміністративному суді, підкреслено, що інститут представництва в адміністративному процесі в ході судової реформи зазнав суттєвих змін і постійно трансформується. Зауважено, що із «осіб, які беруть участь у справі» законодавцем «представники» виведені в окрему категорію учасників судового процесу, а «органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб», уведено до «учасників справи» і виведено їх із «представників за законом». Запроваджено такий вид представництва як «самопредставництво». Також звернено увагу на те, що представником за договором в адміністративному судочинстві, як правило, є адвокат, тобто особа, яка здійснює адвокатську діяльність у відповідності до законодавства України, або, і тільки у випадках, визначених законом, фізична особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність. Наведені аргументи «за» і «проти» адвокатської монополії.

Зроблено висновок про наявність трьох видів процесуального представництва в адміністративному судочинстві України: - самопредставництво (тобто будь-який учасник справи може брати участь в суді особисто і представляти себе); - представництво за законом (цей вид представництва може бути реалізований батьками, усиновлювачами, опікунами та іншими органами чи особами, визначеними законом); - представництво за договором (цей вид представництва може бути забезпечений, як правило, адвокатом, а у випадках, передбачених КАС України, фізичною особою, яка має адміністративну процесуальну дієздатність).

Окремо підкреслено, що застосування цих трьох видів процесуального представництва знаходять своє практичне відображення у спорах, що виникають у сфері містобудування. Зазначено, що саме у справах щодо реалізації інфраструктурних проєктів чітко проявляється баланс публічних та приватних інтересів, а інститут представництва відіграє ключову роль у забезпеченні захисту прав громадян (відвідувачів) населеного пункту, територіальних громад, а також забудовників та інвесторів.

Акцентовано, що рівень правового регулювання участі представника в розгляді справи, адвокатської монополії, участі особи в порядку самопредставництва в адміністративному процесі потребує подальшого підвищення.

Ключові слова: представництво, види представництва, самопредставництво, представництво за законом, представництво за договором, містобудування, інфраструктура, населений пункт.

Tsvirkun Y., Susak M. REPRESENTATION IN THE ADMINISTRATIVE JUDICIARY OF UKRAINE AND ITS SIGNIFICANCE IN DISPUTES CONCERNING THE DEVELOPMENT OF INFRASTRUCTURE OF POPULATED AREAS

The article reveals the essence of representation in the administrative justice of Ukraine. In particular, the state of regulatory and legal regulation of the participation of a representative in the administrative process is investigated, types of representation are classified and characterized.

Based on the analysis of the norms of procedural law that regulate issues related to the participation of a representative in the administrative court, it is emphasized that the institution of representation in the administrative process has undergone significant changes in the course of the judicial reform and is constantly transforming. It is noted that from the “persons participating in the case” the legislator has removed “representatives” into a separate category of participants in the legal process, and “bodies and persons who are granted the right by law to apply to the court in the interests of other persons” have been included in the “participants in the case” and removed them from “representatives by law”. Such a type of representation as “self-representation” has been introduced. It is also noted that a contractual representative in administrative proceedings is, as a rule, an attorney, i.e. a person who practices law in accordance with the legislation of Ukraine, or, and only in cases specified by law, an individual who has administrative procedural capacity. The arguments for and against the attorney monopoly are presented.

It is concluded that there are three types of procedural representation in administrative proceedings in Ukraine: - self-representation (i.e., any participant in the case can participate in court in person and represent himself); - representation by law (this type of representation can be implemented by parents, adoptive parents, guardians and other bodies or persons specified by law); - representation by contract (this type of representation can be provided, as a rule, by an attorney, and in cases specified by the CAS of Ukraine, by an individual who has administrative procedural capacity).

Special attention is given to the application of these three types of procedural representation in disputes arising in the field of urban planning. It is emphasized that in cases concerning the implementation of infrastructure projects, the balance between public and private interests is clearly manifested, and the institution of representation plays a key role in ensuring the protection of the rights of citizens (residents) of a settlement, territorial communities, as well as developers and investors.

It is emphasized that the level of legal regulation of the participation of a representative in the consideration of a case, the lawyer's monopoly, and the participation of a person in the procedure of self-representation in the administrative process requires further improvement.

Keywords: representation, types of representation, self-representation, representation by law, representation by contract, urban planning, infrastructure, settlement.

Постановка проблеми. Реформування правових інститутів, законодавчі зміни та доповнення, зокрема, до положень вітчизняних процесуальних кодексів безпосередньо вплинули на інститути процесуального права, в тому числі і на інститут процесуального представництва. Разом з тим, поспішні зміни та неузгодженість норм права щодо учасників судового процесу та різного роду понять, пов'язаних із судовим представництвом, породили проблеми у правозастосуванні та судовій практиці, що відповідно негативно позначилося на забезпеченні правничої допомоги, захисті фізичних та юридичних осіб в суді, ефективності судочинства.

Актуальність досліджуваної теми зумовлюється потребою дослідження видів представництва в адміністративному судочинстві України, наявністю перешкод щодо забезпечення права на справедливий суд, які пов'язані із питаннями здійснення представництва особи в суді у спорах із органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами тощо, а також неповнотою наукового аналізу відповідних норм права.

Особливої уваги інститут представництва набуває у справах, що стосуються розвитку інфраструктури населених пунктів, де балансуються приватні та публічні інтереси, а результати судових рішень мають безпосередній вплив на якість життя громадян (відвідувачів) населеного пункту, права громадян та ефективний розвиток територій.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Питанням проблематики інституту представництва в адміністративному судочинстві присвятили свої праці такі вітчизняні вчені як О. Бандурка, В. Бевзенко, Я. Берназюк, Ю. Битяк, М. Джафарова, І. Коліушко, Т. Коломоець, В. Колпаков, Л. Кондрат'єва, А. Комзюк, О. Кузьменко, Р. Куйбіда, П. Лютіков, Р. Мельник, Л. Наливайко, О. Пасенюк, В. Перепелюк, М. Смокович, С. Стеценко, М. Цуркан, В. Шишкін та інші. Водночас, дана проблема потребує подальших досліджень та більш детального аналізу, оскільки реформування сфери судочинства неабияк вплинуло на відповідний правовий інститут.

Метою статті є аналіз чинних законодавчих норм, які регулюють питання процесуального представництва, визначення видів представництва в адміністративному судочинстві України та виявлення значення цього інституту у вирішенні спорів, пов'язаних із розвитком інфраструктури населених пунктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стаття 59 Конституції України закріплює, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. Цей припис Конституції України міститься з 28 червня 1996 року, коли її було ухвалено. Однак 30 вересня 2016 р. набрав чинності Закон України від 02 червня 2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», яким суттєво доповнено положення щодо представництва особи в суді. Низкою змін в Основному Законі України, окрім іншого, закріплено особливе місце адвокатури в правовій системі та нові засади функціонування інституту представництва.

Так, стаття 131² Конституції України в частинах першій – четвертій встановила, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура; незалежність адвокатури гарантується; засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом; виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [1]. Необхідність внесення таких змін була обґрунтована потребою в істотному підвищенні якості представництва особи в суді. Однак тепер введення, якими запроваджено адвокатську монополію, вважаються поспішними, тому законодавчий орган влади має на меті їх усунути.

Зокрема, Комітет Верховної Ради України з питань правової політики у висновку від 05 лютого 2020 р. рекомендував парламенту поданий Президентом України як невідкладний проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії), реєстр № 1013 від 29 серпня 2019 р., в тому числі і з урахуванням позитивного висновку Конституційного Суду України щодо нього, прийняти остаточно як закон [2].

Крім цього, згідно з підпунктом 11 пункту 16¹ розділу XV «Перехідні положення» Конституції України (в редакції Закону України від 02 червня 2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» представництво відповідно до пункту 3 частини першої статті 131¹ та статті 131² Конституції України виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 01 січня 2017 р.; у судах апеляційної інстанції – з 01 січня 2018 р.; у судах першої інстанції – з 01 січня 2019 р. У відповідності до абзацу другого зазначеного вище підпункту 11 пункту 16¹ розділу XV Конституції України представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 01 січня 2020 р. [1].

У зв'язку зі змінами до Конституції України в частині правосуддя, в процесуальних кодексах, в тому числі і Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України), були запроваджені новели в положеннях, які регулюють відносини щодо учасників судового процесу і безпосередньо щодо представництва особи в адміністративному суді.

КАС України в редакції Закону № 2147-VIII від 03 жовтня 2017 р., чинний з 15 грудня 2017 р., зокрема в підпункті 19 пункту 1 розділу VII «Перехідні положення» встановив, що положення цього Кодексу застосовуються з урахуванням підпункту 11 пункту 16¹ розділу XV «Перехідні положення» Конституції України [3], який визначив питання представництва.

Разом з тим, стаття 131² Конституції України в частині п'ятій передбачає, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [1]. Тобто, Основний Закон України закріпив, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у перелічених спорах. На підставі цього у процесуальних кодексах було зафіксовано, що в окремих категоріях судових справ представником, окрім адвоката, може бути й інша особа, яка має відповідну правосуб'єктність.

Слід звернути увагу на те, що норми права, які регулюють відносини, пов'язані із представництвом особи в суді, Законом № 2147-VIII від 03 жовтня 2017 р. були уніфіковані в цивільному, господарському та адміністративному судових процесах. При цьому окремі науковці стверджують, що інститут процесуального представництва має міжгалузевий характер [4, 5]. І Р. Ханік-Посполітак зауважує, що представництво в суді виникає на основі норм права і носіями є учасники справи, що мають відповідні права та обов'язки [5].

І. Славінська, К. Ізбаш, Л. Наливайко та О. Стрельцова зазначають, що в адміністративному судочинстві представництво передбачає вчинення представником в межах наданих йому повноважень процесуальної діяльності від імені та в інтересах іншої особи, яку він представляє, з метою захисту її прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин [6, 7]. В свою чергу М. Смокович робить висновок, що представництво в адміністративному процесі – це правовідносини, в яких особа, в межах визначених договором або законом повноважень, вчиняє процесуальні дії в адміністративному процесі, спрямовані на захист законних прав, свобод та інтересів іншої особи, яку представляє, у сфері публічно-правових відносин [8].

Крім того, вчені виділяють такі ознаки представництва в адміністративному процесі: 1) представник завжди виступає від імені особи, яку він представляє; 2) представник наділений повноваженнями, які здійснюються в інтересах особи, яку він представляє в адміністративному суді; 3) представник, який бере участь у справі, не набуває для себе ніяких благ; 4) правові наслідки для особи, яку представляють, виникають в результаті законних процесуальних дій представника в межах його повноважень; 5) представник бере участь у справі на основі закону або договору; 6) представник вступає на будь-якій стадії адміністративного процесу; 7) повноваження представника обов'язково мають бути визначені законом або договором; 8) участь у адміністративному судовому процесі представника не позбавляє права особу, яка має представника, самостійно брати участь у захисті своїх прав та свобод [6].

Право користуватися правничою допомогою в адміністративному судочинстві встановлено статтею 16 КАС України. У частині другій статті 16 цього Кодексу визначено, що представництво в суді, як вид правничої допомоги, здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом [3].

Ураховуючи чинні положення КАС України, учасниками судового процесу є: *учасники справи* (сторони, треті особи, а також можуть брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб); *представники* (самопредставник, адвокат, законний представник, особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність, представники органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб); *інші учасники судового процесу* (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст).

Так, глава 4 розділу I КАС України (ст.ст. 42-71), яка визначає учасників судового процесу, містить три параграфи, а саме: – параграф 1 «Учасники справи» (ст.ст. 42-54); – параграф 2 «Представники» (ст.ст. 55-60); – параграф 3 «Інші учасники судового процесу» (ст.ст. 61-71).

Таким чином, в КАС України із «осіб, які беруть участь у справі» законодавцем «представники» виведені в окрему категорію учасників судового процесу. Також законодавець виключив із процесуального закону такі нормативні положення: «Як законні представники діють також органи та інші особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб» та «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть бути залучені судом до участі у справі як законні представники або вступити у справу за своєю ініціативою з метою виконання покладених на них повноважень». Цю категорію учасників судового процесу, як зазначено вище, віднесено до учасників справи. Разом з тим, законодавець виключив із закону і нормативне положення такого змісту: «Законним представником органу, підприємства, установи, організації в суді є його керівник чи інша особа, уповноважена законом, положенням, статутом». Замість цього ним введено поняття «самопредставництво».

Стаття 55 КАС України передбачає участь у судовому процесі сторони, третьої особи в адміністративній справі, а також особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи особисто (самопредставництво) та (або) через представника. З чого випливає, що фізична особа, особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, юридична особа, суб'єкт владних повноважень можуть брати участь у справі особисто (самопредставництво).

Так, частина перша статті 55 КАС України встановлює, що сторона, третя особа в адміністративній справі, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника, крім випадку, встановленого частиною дев'ятою статті 266 цього Кодексу [3]. Тобто законодавцем введено новий термін

«самопредставництво», що, урахувавши конструкцію зазначеної вище норми, є відмінним від поняття «представник».

Крім цього, КАС України в окремому випадку не допускає самопредставництва і передбачає у цьому разі виключно спільного представника. Зокрема, абзац другий частини дев'ятої статті 266 Кодексу закріплює, що у разі участі у справі більше десяти співпозивачів та/або третіх осіб без самостійних вимог на стороні співпозивачів їх самопредставництво не допускається. Співпозивачі та треті особи без самостійних вимог на стороні співпозивачів беруть участь у такому судовому процесі виключно через спільного представника [3].

Слід зауважити, що змінами, внесеними до КАС України Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення» від 18 грудня 2019 р. № 390-IX [9], розширено випадки самопредставництва юридичної особи та суб'єкта владних повноважень в суді, а також визначено перелік документів, що можуть підтвердити відповідні повноваження самопредставника.

Відповідні зміни знайшли відображення в частинах третій та четвертій статті 55 КАС України, яка визначає участь у справі представника, і набрали чинності з 01 січня 2020 р. Зокрема, юридична особа незалежно від порядку її створення, суб'єкт владних повноважень, який не є юридичною особою, беруть участь у справі через свого керівника, члена виконавчого органу, іншу особу, уповноважену діяти від її (його) імені відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту) (самопредставництво юридичної особи, суб'єкта владних повноважень), або через представника (ч. 3 ст. 55 КАСУ); держава, Автономна Республіка Крим, територіальна громада беруть участь у справі через відповідний орган державної влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування відповідно до його компетенції, від імені якого діє його керівник, інша уповноважена особа відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту) (самопредставництво органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування), або через представника (ч. 4 ст. 55 КАСУ) [3].

Можна говорити, що зазначеними вище змінами до закону законодавцем введено ще один вид представництва – самопредставництво. Самопредставництво – це новий вид представництва, який відмінний від представництва за договором чи законом в загальноприйнятому розумінні. Він містить в собі елементи, які притаманні представництву і за законом, і за договором [10].

На думку Р. Ханік-Посполітак вживання такого терміна не є правильним, оскільки особа не може в одному й тому самому процесі мати декілька процесуальних статусів. А тому особа не може бути одночасно і учасником справи, і своїм представником як учасника... Представництво – це коли одна особа представляє іншу перед кимось/чимось [5].

Проте, аналізуючи чинні положення норм процесуального права, є підстави говорити, що самопредставництво – це один із видів представництва особи в адміністративному суді. Самопредставляти себе в судах під час вирішення публічно-правового спору можуть фізичні особи, юридичні особи, суб'єкти владних повноважень, в тому числі і ті, які не є юридичною особою, органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, держава тощо. І, враховуючи структуру КАС України, самопредставництво – це перший вид процесуального представництва в адміністративному судочинстві.

Стаття 56 КАС України регулює питання, які пов'язані із участю в адміністративному процесі *законних представників*. Зокрема, частина перша статті 56 КАС України встановлює, що права, свободи та інтереси малолітніх та неповнолітніх осіб, які не досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність, а також недієздатних фізичних осіб захищають у суді їхні законні представники – батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом [3].

Згідно із частиною другою статті 56 КАС України права, свободи та інтереси неповнолітніх осіб, які досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність, непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть захищати в суді їхні законні представники – батьки, усиновлювачі, піклувальники чи інші особи, визначені законом. Суд може залучити до участі у таких справах відповідно неповнолітніх осіб, непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена. В свою чергу частина третя статті 56 цього Кодексу передбачає, що суд з метою захисту прав, свобод та інтересів неповнолітніх осіб, які досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність, непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, та які беруть участь у справі, може залучити до участі у справі їхніх законних представників [3].

У відповідності до частини четвертої статті 56 КАС України у разі відсутності представника у сторони чи третьої особи, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, а також у разі, якщо законний представник цих осіб не має права вести справу в суді з підстав, встановлених законом, суд зупиняє провадження у справі та ініціює перед органами опіки і піклування чи іншими органами, визначеними законом, питання про призначення чи заміну законного представника [3].

Ураховуючи положення статей 53-54 КАС України, які регулюють питання участі у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, а також зазначені вище положення частин першої-четвертої статті 56 КАС України, можемо говорити, що

законодавець відповідних суб'єктів увів до «учасників справи» і вивів їх із «представників за законом». Проте аналіз норм КАС України свідчить про те, що в одних випадках відповідні органи та особи можуть бути учасниками справи, а в інших – представниками.

Частини шоста та сьома статті 56 КАС України передбачають, що законні представники можуть доручати ведення справи в суді іншим особам, які відповідно до закону мають право здійснювати представництво в суді (ч. 6 ст.56 КАС України); якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, суд може залучити до участі у справі відповідний орган чи особу, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (ч. 7 ст.56 КАС України) [3].

Отже, другий вид представництва в адміністративному судочинстві – це законне представництво (представництво за законом).

Що стосується представництва за договором, то представником у суді може бути адвокат, що закріплено в частині першій статті 57 КАС України, або законний представник [3].

Таким чином, окрім самопредставництва, представник, ураховуючи чинні положення КАС України, може брати участь у справі виключно на підставі закону або договору. Його повноваження також мають бути визначені або законом, або договором. Перше є обов'язковим представництвом, а друге – добровільним.

Норма частини другої статті 57 КАС України передбачає, що у справах незначної складності та в інших випадках, визначених цим Кодексом, представником може бути фізична особа, яка відповідно до частини другої статті 43 цього Кодексу має адміністративну процесуальну дієздатність [3], що кореспондується із частиною п'ятою статті 131² Конституції України.

Отже, представником за договором в адміністративному судочинстві, як правило, є адвокат, тобто особа, яка здійснює адвокатську діяльність у відповідності до законодавства України, або, і тільки у випадках, визначених законом, фізична особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність.

Справи незначної складності, в яких представником може бути фізична особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність, перелічені у частині шостій статті 12 КАС України. Крім того, в адміністративному судочинстві не адвокат може бути представником і у справах щодо виборів та референдумів.

Наведемо аргументи «за» і «проти» адвокатської монополії, які мають місце у вітчизняній науковій літературі.

Одні вчені вважають, що монополія адвокатури суперечить принципу верховенства права, ускладнює доступ до правосуддя. При цьому зазначається, що Конституцією України передбачено, по-перше, що права людини не можуть бути обмежені; по-друге, звернення громадян до суду стосовно захисту своїх прав і свобод гарантується; по-третє, кожен громадянин є вільним у виборі свого захисника, а адвокатська монополія передбачає обмеження права громадян на вільний вибір захисника виключно з числа професійних адвокатів. Тобто, можливість отримати правничі послуги від правника, що не є професійним адвокатом, обмежена законом [10]. Інші ж вчені притримуються думки, що за адвокатської монополії ми стикаємося із проблемою доступності, коли в разі скасування такої монополії гостро постає питання якості. Тому, вони вважають, що найбільш компромісним вирішенням цієї дилеми є залишення виключного права на представництво за адвокатурою, яка, безумовно, повинна гарантувати якість, водночас внести до цього законодавства зміни, спрямовані на підвищення доступності отримання правових послуг від адвокатури [11].

Частина третя статті 57 КАС України встановлює, що органи або інші особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, представляють у суді їх посадові особи, крім випадків, коли такі органи та особи є стороною чи третьою особою у справі [3].

Отже, тепер участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, виходить за межі норм, що складають інститут процесуального представництва. Чинні норми права відносять такі органи та осіб до учасників справи. Вони можуть брати участь в адміністративному процесі через своїх представників. При цьому, коли такі органи та особи не є стороною чи третьою особою у справі, то їх посадові особи можуть їх представляти у справах щодо захисту інтересів малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Разом з тим, процесуальний закон чітко не розмежовує повноваження у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, та законних представників. При цьому і ті, і ті беруть участь у судовому процесі на підставі припису закону і мета їх участі повністю збігається [12].

Тож останнім, третім видом представництва в адміністративному судочинстві є представництво за договором (договірне представництво).

Класифікація представників у судовому процесі демонструє розмаїття правових підстав для представництва та відмінність у процесуальному статусі різних його форм. Законні представники виконують функцію захисту інтересів осіб, які не можуть самостійно реалізовувати свої права, тоді як договірне представництво базується на волевиявленні довірителя. Окрему роль відіграє адвокатське представництво, що, попри законодавчі обмеження, залишається найбільш поширеним механізмом правової

допомоги у адміністративних спорах [13].

Таким чином, на підставі аналізу чинних норм процесуального права, можемо говорити про наявність трьох видів процесуального представництва в адміністративному судочинстві: - самопредставництво (тобто будь-який учасник справи може брати участь в суді особисто і представляти себе); - представництво за законом (цей вид представництва може бути реалізований батьками, усиновлювачами, опікунами та іншими органами чи особами, визначеними законом); - представництво за договором (цей вид представництва може бути забезпечений, як правило, адвокатом, а у випадках, передбачених КАС України, фізичною особою, яка має адміністративну процесуальну дієздатність).

Саме ці три види процесуального представництва (самопредставництво, представництво за законом, представництво за договором) знаходять своє відображення й у сфері містобудування. Окрему групу адміністративних справ становлять спори, що виникають у процесі реалізації інфраструктурних проєктів населених пунктів. Йдеться, зокрема, про оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів місцевого самоврядування, центральних органів виконавчої влади та їх посадових осіб у сфері планування, забудови та експлуатації об'єктів інфраструктури. Найпоширенішими прикладами є спори щодо затвердження та зміни генеральних і детальних планів територій, надання чи відмова у видачі містобудівних умов і обмежень, дозволів на будівельні роботи, ухвалення рішень про будівництво або реконструкцію транспортних та соціальних об'єктів, а також бездіяльність органів щодо благоустрою, комунальних мереж чи безпеки життєдіяльності мешканців (відвідувачів) населеного пункту. У таких справах застосовуються всі три види процесуального представництва: самопредставництво – коли орган місцевого самоврядування чи мешканці (відвідувачі) населеного пункту напругу відстоюють свої рішення та права; представництво за законом – уповноважені органи діють від імені держави чи громади; представництво за договором – адвокати представляють забудовників, інвесторів, громадські організації тощо. Саме через інфраструктурні спори чітко проявляється баланс приватних і публічних інтересів, що надає інституту процесуального представництва особливого значення.

Висновки. Інститут процесуального представництва в адміністративному судочинстві є одним із ключових складових механізму, який спрямований на ефективний захист прав, свобод та інтересів особи від свавілля влади. Участь представника в адміністративному суді забезпечує реалізацію особою, на захист якої він діє, її процесуальних прав та обов'язків, що тим самим сприяє справедливому, неупередженому та своєчасному вирішенню судом публічно-правового спору. Особливого значення цей інститут набуває у справах щодо реалізації інфраструктурних проєктів у населених пунктах. Адже рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів публічної адміністрації напругу впливають на права і свободи людини, якість життя громадян (відвідувачів) населеного пункту, розвиток територій та рівень довіри до влади. Належне процесуальне представництво у таких справах забезпечує баланс між приватними та публічними інтересами, а також формує умови для прозорості та законності у сфері містобудування та ефективного інфраструктурного розвитку населеного пункту.

Модернізація та уніфікація цього інституту процесуального права в ході реферування законодавства посприяли його удосконаленню, в тому числі щодо видів представництва в адміністративному судочинстві. Таким чином, аналіз норм КАС України, які регулюють питання, пов'язані із участю представника в адміністративному суді, дають підстави говорити, що інститут представництва в адміністративному процесі останнім часом зазнав суттєвих змін. Разом з тим, вивчення та покращення норм, які регулюють участь представника в адміністративному процесі та визначають його повноваження під час розгляду та вирішення справи залишається важливим завданням для національної правової системи. При цьому рівень правового регулювання участі представника в розгляді справи, адвокатської монополії, участі особи в порядку самопредставництва в адміністративному процесі потребує подальшого підвищення. Саме тому, ефективне функціонування інституту представництва в адміністративному судочинстві є запорукою побудови правової держави та сталого розвитку українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 05 лютого 2020 р. щодо проєкту Закону (реєстр. № 1013 від 29.08.2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV (у редакції Закону України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
4. Курило М. П. Етапи становлення міжгалузевого процесуального інституту представництва. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. Херсон, 2013. Вип.4, Т.І. С.92-95.
5. Ханік-Посполітак Р. Ю. Представництво в цивільному процесі за новим Цивільним процесуальним кодексом України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 50-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2018_1_11
6. Славінська І. В., Ізбаш К. С. Представництво в адміністративному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/73.pdf

7. Наливайко Л. Р. та Стрельцова О. І. Представництво в адміністративному процесі. The 1st International scientific and practical conference “Progressive research in the modern world” (October 5-7, 2022) BoScience Publisher, Boston, USA. 2022. 637-635 p.
8. Смокович М. І. Системний аналіз норм національного законодавства, які регулюють представництво в адміністративному процесі. *Правова позиція*. 2020. № 2 (27). С. 48-53. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2020/2/10.pdf>
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення: Закон України від 18 грудня 2019 р. № 390-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/533-20>
10. Лященко Р. Д., Мамчур С. М. Адвокатська монополія в Україні: плюси та мінуси реформування. *Право і суспільство: Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики*. № 1, частина 2. 2018. С. 21–25.
11. Ковальова Я. О., Якубов Б. В. Проблема адвокатської монополії: якість чи доступність. *Юридичний науковий електронний журнал* : електрон. наук. фах. вид. 2020. № 8. С. 479–483. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/119>
12. Цвіркун Ю. Представництво в адміністративному судочинстві: аналіз законодавства та судової практики. *Слово Національної школи суддів України*. 2023. №4 (45). С. 162-173.
13. Зубенко В. С. (2025). Поняття представника у адміністративному судочинстві. *Академічні візії*, (41). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1769>

REFERENCES:

1. Constitution of Ukraine of June 28, 1996 (as amended). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Opinion of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Legal Policy of February 5, 2020 on the draft Law (Registration No. 1013 of August 29, 2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66242
3. Code of Administrative Procedure of Ukraine: Law of Ukraine of July 6, 2005 No. 2747-IV (as amended by the Law of Ukraine of October 3, 2017 No. 2147-VIII). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
4. Kurylo M. P. Stages of the formation of the interdisciplinary procedural institute of representation. Scientific Bulletin of the Kherson State University. Series: Legal Sciences. Kherson, 2013. Issue 4, T.I. P.92-95.
5. Khanyk-Pospolitak R. Yu. Representation in civil proceedings under the new Civil Procedure Code of Ukraine. Scientific Notes of NaUKMA. Legal Sciences. 2018. T. 1. P. 50-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2018_1_11
6. Slavinska I. V., Izbash K. S. Representation in administrative proceedings. Legal Scientific Electronic Journal. 2019. №. 6. http://www.lsej.org.ua/6_2019/73.pdf
7. Nalyvaiko L. R. and Streltsova O. I. Representation in the administrative process. The 1st International scientific and practical conference “Progressive research in the modern world” (October 5-7, 2022) BoScience Publisher, Boston, USA. 2022. 637-635 p.
8. Smokovich M. I. Systematic analysis of the norms of national legislation regulating representation in the administrative process. Legal position. 2020. № 2 (27). P. 48-53. URL: <https://legalposition.umsf.in.ua/archive/2020/2/10.pdf>
9. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Expanding the Opportunities for Self-Representation in Court of State Authorities, Authorities of the Autonomous Republic of Crimea, Local Self-Government Bodies, and Other Legal Entities Regardless of the Procedure for Their Creation: Law of Ukraine of December 18, 2019 No. 390-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/533-20>.
10. Lyashchenko R. D., Mamchur S. M. Lawyer monopoly in Ukraine: pros and cons of reform. Law and society: Development of the state and law: issues of theory and constitutional practice. No. 1, part 2. 2018. P. 21–25.
11. Kovaleva Ya. O. The problem of lawyer monopoly: quality or accessibility [Electronic resource] / Ya. O. Kovaleva, B. V. Yakubov // Legal scientific electronic journal: electronic scientific professional edition. 2020. No. 8. P. 479–483. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/119>
12. Tsvirkun Yu. Representation in Administrative Proceedings: Analysis of Legislation and Judicial Practice. Slovo of the National School of Judges of Ukraine. 2023. No. 4 (45). P. 162-173.
13. Zubenko V. S. (2025). The Concept of a Representative in Administrative Proceedings. Academic Visions, (41). URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1769>

Стаття надійшла до редакції 12.06.2025